

KARTA KURSU (realizowanego w specjalności)**PSYCHOLOGIA EDUKACYJNA****rok akademicki 2023/ 2024****KARTA KURSU**

Nazwa	Wspomaganie rozwoju człowieka w biegu życia		
Nazwa w j. ang.	Supporting human development during the life cycle		
Kod		Punktacja ECTS*	6
Koordinator	dr Urszula Tokarska	Wykład – dr Urszula Tokarska Ćwiczenia – dr Joanna Ruczaj	

Opis kursu (cele kształcenia)

Celem kursu jest zapoznanie odbiorców z teoretycznymi zasadami oraz praktycznymi rozwiązaniami w zakresie aplikacji psychologicznych skierowanych do wszystkich grup wiekowych oraz wybranych grup problemowych reprezentujących całość biegu życia ludzkiego. Studenci poznają prawidłowości ogólne związane z zagadnieniem wspomaganie rozwoju: podstawowe cele wspomaganie rozwoju (potęgowanie cech, powstrzymywanie czynników zagrażających dobrostanowi jednostki, poprawianie oraz przywracanie utraconych sprawności) oraz klasyfikację sposobów wspomaganie rozwoju (stymulowanie, interwencja, wychowanie, terapia, rehabilitacja). Kurs ten udostępnia szerszy kontekst dla (odrębnego od niego) kursu na temat wspomaganie rozwoju dzieci i młodzieży, a zarazem poszerza go o zagadnienia odnoszące się do osób w rozwojowym okresie wczesnej i średniej dorosłości oraz beneficjentów w wieku senioralnym.

Warunki wstępne

Wiedza	Wiedza z zakresu psychologii ogólnej oraz rozwoju człowieka w biegu życia.
Umiejętności	Zaciekawienie światem przeżyć drugiego człowieka oraz chęć doskonalenia umiejętności nawiązywania i podtrzymywania kontaktu z przedstawicielami zróżnicowanych grup wiekowych i problemowych. Zdolność do autorefleksji wraz z nastawieniem na własny całonocny rozwój.
Kursy	–

Efekty kształcenia

	Efekt kształcenia dla kursu	Odniesienie do efektów kierunkowych
Wiedza	<p>W01 Zna teorie i koncepcje z zakresu stosowanej psychologii rozwojowej obejmujące całość biegu życia ludzkiego</p>	<p>SE_W01 SE_W02 SE_W03</p>
	<p>W02 Posiada wiedzę o metodologii diagnozowania zakłóceń w rozwoju człowieka w odniesieniu do zróżnicowanych grup wiekowych i problemowych</p>	<p>SE_W04 SE_W05 SE_W10</p>
	<p>W03 Ma uporządkowaną wiedzę o metodach udzielania pomocy psychologicznej w aspekcie wspomaganie rozwoju w odniesieniu do jego poszczególnych faz oraz zróżnicowanych zaburzeń.</p>	<p>SE_W03 SE_W06 SE_W08 SE_W09</p>

	Efekt kształcenia dla kursu	Odniesienie do efektów kierunkowych
Umiejętności	<p>U01 Potrafi samodzielnie dokonać wstępnej diagnozy dziecka i osoby dorosłej z zastosowaniem zróżnicowanych metod psychologicznych pod kątem utrudnień/ zakłóceń i zaburzeń w rozwoju.</p>	<p>SE_U01 SE_U02</p>
	<p>U02 Potrafi samodzielnie skonstruować projekt oddziaływań wspomagających rozwój przeznaczony dla grupy wybranych odbiorców (wiekowej i/ lub problemowej) bądź projekt pracy z odbiorcą indywidualnym wymagającym/ wsparcia.</p>	<p>SE_U06</p>
	<p>U03 W oparciu o posiadaną wiedzę potrafi samodzielnie zaprojektować działania wspomagające rozwój o charakterze profilaktyki pierwszo- i drugorzędowej przeznaczonej dla różnych grup wiekowych.</p>	<p>SE_U03 SE_U04</p>
	<p>U04 Potrafi samodzielnie realizować projekty praktycznych oddziaływań w zakresie wspomaganie rozwoju (<i>stymulacji, wczesnej interwencji oraz pogłębionej edukacji</i>), a także profesjonalnie wspomagać prowadzony przez profesjonalistów proces <i>terapii i rehabilitacji</i> we wszystkich grupach wiekowych (w tym z seniorami).</p>	<p>SE_U05</p>

Kompetencje społeczne	Efekt kształcenia dla kursu	Odniesienie do efektów kierunkowych
	<p>K01 Potrafi współpracować z przedstawicielami różnych placówek oświatowych i kulturalnych (pedagogami nauczycielami, opiekunami) oraz z członkami rodzin beneficjentów własnych oddziaływań</p> <p>K02 Wykazuje się poszanowaniem autonomii i podmiotowości w relacjach z osobami badanymi i/ lub uczestnikami procesu terapeutycznego bądź psychoedukacyjnego</p> <p>K03 Jest nastawiony na samorozwój oraz zmotywowany do całościowego doskonalenia (w granicach dostępnych możliwości) osobistych oraz zawodowych cech i umiejętności</p>	<p>SE_K02 SE_K03</p> <p>SE_K01</p> <p>SE_K04</p>

		Organizacja									
Forma zajęć	Wykład (W)	Ćwiczenia w grupach									
		A		K		L		S		P	E
Liczba godzin	30			30							
60											

Opis metod prowadzenia zajęć

1. Wykład informacyjny z prezentacją multimedialną i dyskusją.
2. Konwersatorium z elementami warsztatu umiejętności praktycznych:
 - Analiza i interpretacja tekstów naukowych dotyczących wspomaganie rozwoju człowieka.
 - Praca w grupach kilkuosobowych; ćwiczenia indywidualne i binarne.
 - Prezentacja danego okresu rozwojowego.
 - Dyskusja oraz prezentacja projektów indywidualnych i grupowych.
 - Zadania grupowe (tworzenie kompendium wiedzy o wspomaganie rozwoju).

Formy sprawdzania efektów kształcenia

	E – learning	Gry dydaktyczne	Ćwiczenia w szkole	Zajęcia terenowe	Praca laboratoryjna	Projekt indywidualny	Projekt grupowy	Udział w dyskusji	Referat	Praca pisemna (esej)	Egzamin ustny	Egzamin pisemny	Inne
W01								X	X			X	
W02						X						X	
W03									X			X	
U01							X	X					
U02						X		X					
U03						X							
U04							X	X					
K01							X	X					
K02								X					
K03						X		X					

Kryteria oceny	<ul style="list-style-type: none"> • aktywny udział w zajęciach wykładowych i konwersatoryjnych (nieobecności zaliczane u prowadzącego); • umiejętność samodzielnej krytycznej analizy tekstów psychologicznych na temat potrzeb rozwojowych oraz zdrowego i zaburzonego rozwoju w biegu życia; • indywidualna prezentacja danego okresu rozwojowego; • umiejętność dobierania strategii diagnostycznych, profilaktycznych i korygujących do poszczególnych grup wiekowych i problemowych; • czynny udział w zespołowej konstrukcji projektu wspomaganie rozwoju przeznaczonego do pracy z dziećmi i / lub młodzieżą; • samodzielna konstrukcja, przeprowadzenie oraz ewaluacja projektu wspomaganie rozwoju przeznaczonego do pracy z osobami w wieku średniej i/ lub późnej dorosłości; • zadania grupowe (tworzenie kompendium wiedzy o wspomaganie rozwoju); • pozytywny wynik egzaminu testowego (20 twierdzeń X 1p.; 10 itemów – część wykładowa + 10 – część konwersatoryjna); próg zaliczenia to 12 poprawnych odpowiedzi: 12p. – ocena dostateczna; 14p. – ocena dst.+; 16p. – ocena db; 18p. – ocena db+; 19-20p. – ocena bdb).
----------------	---

Uwagi	<ul style="list-style-type: none"> • Przedmiot specjalnościowy: specjalność edukacyjna • Studia jednolite magisterskie stacjonarne • Kierunek Psychologia
-------	--

WYKŁAD

1. Rozwój prawidłowy a rozwój zaburzony. Wyjaśnianie i rozumienie zaburzeń występujących w rozwoju. Efekty zmian w przebiegu procesu rozwojowego: *spowolnienie rozwoju, zakłócenie lub zaburzenie rozwoju*. Specyfika wspomaganie całościowych i parcjalnych zaburzeń rozwoju.
2. Poziomy i funkcje wspomaganie rozwoju człowieka w biegu życia: biologiczny (*przetrwanie*), psychospołeczny (*przystosowanie społeczne*), podmiotowy (*przystosowanie egzystencjalne*), duchowy (*autotranscencja*). Cele wspomaganie rozwoju człowieka: potęgowanie cech, powstrzymywanie czynników zagrażających dobrostanowi jednostki, poprawianie oraz przywracanie utraconych sprawności.
3. Klasyfikacja sposobów/ form wspomaganie rozwoju człowieka: *stymulowanie, interwencja, wychowanie, terapia, rehabilitacja*. Udzielanie pomocy w zaspokajaniu indywidualnych potrzeb, wywiązywaniu się z zadań rozwojowych oraz rozwiązywaniu kryzysów rozwojowych i sytuacyjnych.
4. Wspomaganie rozwoju w świetle wyzwań współczesności: chaos informacyjny, zmiany w zakresie przetwarzania doświadczenia indywidualnego (zastępowanego kategorią „przeżycia”, de-narracja wzmocniana ekspresją w czasie rzeczywistym), atrofia wartości.
5. Różnice w zakresie potrzeb i problemów doświadczanych przez przedstawicieli kolejnych pokoleń (a/ tzw. „najwspanialsze pokolenie”; b/ „baby boomers”; „c/ ciche pokolenie”; d/ X; e/ Y; f/ Z).
6. Wspomaganie rozwoju dziecka oraz jego matki w okresie prenatalnym oraz od narodzenia do ukończenia 3 roku życia.
7. Wspomaganie rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym (podstawy edukacji emocjonalnej, budowanie kompetencji biograficznej i narracyjnej, wzmocnienie odporności).
8. Wspomaganie rozwoju dziecka wieku szkolnym (motywowanie do nauki oraz budowanie zdrowych relacji rówieśniczych).
9. Wspomaganie rozwoju adolescentów (rozmowy o miłości, znaczących związkach z innymi ludźmi, wybór drogi zawodowej, wychowanie do wartości).
10. Wspomaganie rozwoju osób w wieku wczesnej i średniej dorosłości (w tym adaptacyjnego oceniająco-aktywizującego bilansu życiowego oraz przeciwdziałanie wystąpieniu lub rozwiązywanie kryzysu wieku średniego).
11. Wspomaganie rozwoju odbiorców w wieku późnej dorosłości (praca nad poczuciem sensu życia, całościowym bilansem życiowym, w obszarze wzmocnienia wątku generatywności oraz optymalizowania możliwości doświadczania gerotranscendencji oraz wspomaganie międzypokoleniowej transmisji *mądrości*).
12. Metodologia szkoleń, warsztatów i treningów psychologicznych (w tym coachingu biograficznego i filozoficznego). Terapia i poradnictwo egzystencjalne. Budowanie odporności psychicznej.
13. Schematy wywiadu i rozmowy psychologicznej z odbiorcami na różnych etapach drogi życiowej.
14. Wybrane metody wspomaganie rozwoju człowieka w biegu życia: możliwości wykorzystania literatury pięknej (*bajek, baśni, mitów*) oraz pracy z filmem fabularnym, a także z *archetypowymi scenariuszami życia*.
15. Gry autobiograficzne we wspomaganie rozwoju od adolescencji po wiek senioralny. Wspieranie zrównoważonej perspektywy czasowej z elementami *terapii linii czasu* oraz poradnictwa egzystencjalnego.

KONWERSATORIUM

- Dyskusja wybranych zagadnień merytorycznych.
- Przygotowanie referatu dotyczącego **wybranego etapu rozwojowego** człowieka. Przygotowanie pytań dla całej grupy oraz dyskusja na temat zagadnienia. Poszukiwanie rozwiązań mogących wspomagać rozwój danej grupy wiekowej.
- Praca grupowa – opracowanie „Kompedium wiedzy o wspomaganiu rozwoju”.

TEMATY

1. Zajęcia organizacyjne. Wprowadzenie – czym jest wspomaganie rozwoju i w jakich obszarach może być stosowane?

- Brzezińska, A. (2005). Jak skutecznie wspomagać rozwój? W A. Brzezińska (Red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*. Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Plutecka, K. (2015). Wspomaganie rozwoju – przemiany terminologiczne. *Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Pedagogicae*, 4, 4-12.

2. Wczesne dzieciństwo – okres niemowlęcy

- Czub, T. (2005). Wiek niemowlęcy. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać? W: A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 67–93). Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Piszczek, M. (2014). Wczesne wspomaganie rozwoju – najczęściej popełniane błędy W: B. Cytowska, B. Winczura, *Wczesna interwencja i wspomaganie rozwoju małego dziecka* (s. 85–104). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls. + literatura własna – referat.

3. Średnie dzieciństwo – wiek przedszkolny

- Smykowski, B. (2005). Wiek przedszkolny. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać? W: A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 207–258). Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Jezierska-Wiejak, E., (2014), Wspomaganie rozwoju małego dziecka w wieku przedszkolnym – propozycje rozwiązań metodycznych. W: B. Cytowska, B. Winczura, *Wczesna interwencja i wspomaganie rozwoju małego dziecka* (s. 155–170). Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls. + literatura własna – referat.

4. Późne dzieciństwo – wiek szkolny

- Wiliński, P. (2005). Wiek szkolny. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać? W: A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 303–343). Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Brzezińska, A.I., Matejczuk, J., Nowotnik, A. (2012). Wspomaganie rozwoju dzieci 5–7-letnich a ich gotowość do radzenia sobie z wyzwaniami szkoły. *Edukacja. Studia, Badania, Innowacje*, 1(117), 7–22.+ literatura własna – referat.

5. Dzieciństwo – rozwijanie motywacji, wspomaganie rozwoju uczniów zdolnych

- Knopik, T. (2014). *Czas wolny... od nudy: Zrównoważony rozwój uczniów zdolnych w ramach zajęć pozalekcyjnych*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Kolasa-Skiba, A. (2014). Metody i techniki motywowania dzieci do nauki. Nauka przez zabawę. W: Z. Ruszaj, W. Błażewski (red.), *Motywacja do nauki a skuteczność i efektywność kształcenia* (s. 87–110). Jarosław: Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu.

6. Tworzenie kompendium cz. 1 – pomysł i opracowanie struktury zawartości dla omawianych etapów rozwojowych

7. Okres dorastania – adolescencja

- Ziółkowska, B. (2005). Okres dorastania. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać? W: A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 379–422). Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Deptuła, M. (2003). Wspomaganie rozwoju społecznego dzieci i młodzieży – wybrane przykłady zapobiegania niedostosowaniu społecznemu. W: T. Sołtysiak (red.), *Zjawiskowe formy patologii społecznych oraz profilaktyka i resocjalizacja młodzieży* (s. 291–300). Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej im. Kazimierza Wielkiego w Bydgoszcz + literatura własna – referat.

8. Wspieranie rozwoju zawodowego dzieci i młodzieży

- Chirowska-Smolak, T., Hauziński, A., & Łaciak, M. (2011). Rozwój zawodowy dzieci i młodzieży. W: T., Chirowska-Smolak, A., Hauziński & M., Łaciak, *Drogi kariery. Jak wspomagać rozwój zawodowy dzieci i młodzieży* (s. 23–59). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Chirowska-Smolak, T., Hauziński, A., & Łaciak, M. (2011). Prowadzenie rozwoju zawodowego dziecka krok po kroku. W: T., Chirowska-Smolak, A., Hauziński & M., Łaciak, *Drogi kariery. Jak wspomagać rozwój zawodowy dzieci i młodzieży* (s. 159–181). Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

9. Zmiany społeczno-kulturowe a wkraczanie w dorosłość

- Appelt, K., Wojciechowska, J. (2016). Zmiany społeczno-kulturowe jako kontekst wkraczania w dorosłość. W: A. Brzezińska, W. Syska (red.), *Ścieżki wkraczania w dorosłość*. Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Małys, M. (2016). Funkcjonowanie społeczne a kształtowanie się tożsamości w okresie dorastania i u progu dorosłości. W: A., Brzezińska & W., Syska (red.), *Ścieżki wkraczania w dorosłość* (s. 129–147). Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.

10. Wczesna dorosłość

- Wojciechowska, J. (2005). Okres wczesnej dorosłości. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać? W: A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 469–502). Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Walulik, A. (2012). *Edukacyjne wspomaganie dorosłych w refleksji nad życiem* (s. 99-118). Kraków: Akademia Ignatianum i Wydawnictwo WAM. + literatura własna – referat

11. Wspomaganie rozwoju osób wkraczających w dorosłość (nawiązywanie relacji, konflikt intymność – izolacja)

- Marianowska, A. (2013). Pomiędzy adolescencją a dorosłością – koncepcja „Emerging Adulthood” Jeffreya J. Arnetta. *Edukacja Dorosłych*, 1(68), s. 91–104.
- Czyżowska, D., Gurba, E., & Czyżowska, N. (2019). Związek intymny szansą na dobre życie osób w okresie wyłaniającej się dorosłości. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 37(1), 183-200. <https://doi.org/10.34766/fetr.v1i37.44>

12. Tworzenie kompendium cz. 2 – kolejne okresy rozwojowe

13. Średnia dorosłość

- Ziółkowska, B. (2005). Środkowy okres dorosłości. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać? W: A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 553–590). Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne.
- Lasocińska, K. (2015) Potrzeba wspomagania kompetencji twórczych w okresie średniej dorosłości propozycja warsztatów autobiograficznych. *Civitas Hominibus: Rocznik Filozoficzno-Społeczny*, 10, 119-132. + literatura własna – referat.

14. Późna dorosłość

- Hejmanowski, S., Brzezińska, A. (2005). Okres późnej dorosłości. Jak rozpoznać ryzyko i jak pomagać? W: A. Brzezińska (red.), *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa* (s. 623–664). Sopot: Gdańskie Wydawnictwo Psychologiczne + literatura własna – referat.

15. Podsumowanie. Tworzenie kompendium cz. 3 – kolejne okresy rozwojowe

Wykaz literatury podstawowej (w kolejności ważności)

Literatura do wykładu (w kolejności alfabetycznej):

- Brzezińska, A. (red.) (2005). *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*. Gdańsk: GWP.
- Łoś, Z. (2010). *Rozwój psychiczny człowieka w ciągu całego życia*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Kielar-Turska, M. (2012). *Rozwój psychiczny człowieka w poszczególnych okresach życia*. W: J. Trempała J. (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Podręcznik akademicki* (s. 145-147). Warszawa: PWN.
- Kielar-Turska, M. (2003). Analiza pola semantycznego terminów związanych ze wspomaganie rozwoju. W: B. Kaja, red. *Wspomaganie rozwoju: psychostymulacja i psychokorekcja, T. V* (s. 11-24). Bydgoszcz: Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.
- Tokarska, U. (2018). „Nie szkodzić. Pomagać. Rozwijać”: wybrane konteksty i strategie profesjonalnej pracy z opowieścią. *Horyzonty Wychowania*, 17(42), 97-110.
- Tokarska, U. (2006). Narracyjne strategie wspomaganie rozwoju osobowego. *Psychologia Rozwojowa*, 1, 55-68.

Literatura do ćwiczeń (w kolejności ważności):

- Brzezińska, A. (red.) (2005). *Psychologiczne portrety człowieka. Praktyczna psychologia rozwojowa*. Gdańsk: GWP.
- Walulik, A. (2012). *Edukacyjne wspomaganie dorosłych w refleksji nad życiem* (s. 99-118).

Kraków: Akademia Ignatianum i Wydawnictwo WAM.

- Marianowska, A. (2013). Pomiędzy adolescencją a dorosłością – koncepcja „Emerging Adulthood” Jeffreya J. Arnetta. *Edukacja Dorosłych*, 1(68), s. 91–104.
- Lasocińska, K. (2015). Potrzeba wspomaganie kompetencji twórczych w okresie średniej dorosłości: propozycja warsztatów autobiograficznych. *Civitas Hominibus: Rocznik Filozoficzno-Społeczny*, 10, 119-132.
- Deptuła M. (2003). Wspomaganie rozwoju społecznego dzieci i młodzieży – wybrane przykłady zapobiegania niedostosowaniu społecznemu, W: T. Sołtysiak (red.), *Zjawiskowe formy patologii społecznych oraz profilaktyka i resocjalizacja młodzieży* (s. 291-300). Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.
- Czyżowska, D., Gurba, E., Czyżowska, N. (2019). Związek intymny szansą na dobre życie osób w okresie wyłaniającej się dorosłości. *Kwartalnik Naukowy Fides et Ratio*, 1(37), 183-200.
- Plutecka, K. (2015). Wspomaganie rozwoju – przemiany terminologiczne. *Universitatis Paedagogicae Cracoviensis. Studia Pedagogicae*, 4, 4-12.
- Brzezińska, A., Matejczuk, J., Nowotnik, A. (2012). Wspomaganie rozwoju dzieci 5-7 letnich, a ich gotowość do radzenia sobie z wyzwaniami szkoły. *Edukacja. Studia, Badania, Innowacje*, 1 (117), 7-22.
- Chirowska-Smolak, T., Hauziński, A., Łaciak, M. (2011). *Drogi kariery. Jak wspomagać rozwój zawodowy dzieci i młodzieży*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
- Brzezińska, A., Syska, W. (red.) (2016). *Ścieżki wkraczania w dorosłość*. Poznań: Wydawnictwo Naukowe Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu.
- Knopik, T. (2014). *Czas wolny... od nudy: Zrównoważony rozwój uczniów zdolnych w ramach zajęć pozalekcyjnych*. Warszawa: Ośrodek Rozwoju Edukacji.
- Kolasa-Skiba, A. (2014). Metody i techniki motywowania dzieci do nauki. Nauka przez zabawę. W: Z. Ruszaj, W. Błazewski (red.), *Motywacja do nauki a skuteczność i efektywność kształcenia* (s. 87-110). Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Techniczno-Ekonomicznej w Jarosławiu.

Wykaz literatury uzupełniającej dla wykładu i ćwiczeń (w kolejności alfabetycznej)

- Becelewski, D. (2006). *Repetitorium z rozwoju człowieka*. Jelenia Góra: PWSZ.
- Brzezińska, A., Ober-Łopatka, Stec R., Ziółowska K. (2007). *Zagrażenia rozwoju w okresie późnej dorosłości*. Poznań: Wydawnictwo Fundacji Humaniora.
- Cieszyńska, J., Korendo, M. (2007). *Wczesna interwencja terapeutyczna*, Kraków: Wydawnictwo Edukacyjne.
- Danek, D. (1985). Elementarz Człowieczy. W: B. Bettelheim, *Cudowne i pożyteczne. O znaczeniach i wartościach baśni* (s. 5-37). Warszawa: PIW.
- Harkness, S., & Super, C. M. (2020). Why understanding culture is essential for supporting children and families. *Applied Developmental Science*, 25(1), 14-25.
- Kaja, B. (2000). Wspomaganie rozwoju - „sens tego wszystkiego”. W: B. Kaja (red.), *Wspomaganie rozwoju. Psychostymulacja. Psychokorekcja. T. II* (s. 11-26). Wydawnictwo Akademii Bydgoskiej.
- Maslow, A. (1978). Obrona i rozwój, W: K. Jankowski (red.), *Przełom w psychologii* (s. 303-324).

Warszawa: Czytelnik.

- Oleś, P. (2011). *Psychologia człowieka dorosłego. Ciągłość-zmiana-integracja*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Powell, B., Cooper, G., Hoffman, K., Marvin, B. (2015). *Krąg ufności. Interwencja wzmacniająca przywiązanie we wczesnych relacjach rodzic-dziecko*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sikora, K. (1997). Mitologiczne metafory rozwoju. W: A. Gałdowa (red.), *Hermeneutyka a psychologia* (s. 165-176). Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Sikora, A. (1997). Metafory rozwoju. Mit bohatera a teoria indywiduacji C. G. Junga. W: A. Gałdowa (red.), *Hermeneutyka a psychologia* (s. 177-187). Kraków: Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Siraj, I., Kingston, D., & Neilsen-Hewett, C. (2019). The role of professional development in improving quality and supporting child outcomes in early education and care. *Asia-Pacific Journal of Research in Early Childhood Education*, 13(2), 49-68.
- Straś-Romanowska, M. (2000). Paradoxy rozwoju człowieka w drugiej połowie życia a psychoprofilaktyka starości. W: B. Kaja (red.), *Wspomaganie rozwoju. Psychostymulacja i psychokorekcja* (s. 44-55). Bydgoszcz: Wyd. Uczelniane WSP.
- Tokarska, U. (2010). „Stawać się Panem Własnego Oblicza”. O możliwościach intencjonalnych oddziaływań narracyjnych w biegu życia ludzkiego”. W: M. Straś-Romanowska, B. Bartosz, M. Żurko (red.), *Psychologia małych i wielkich narracji* (s. 293-314). Warszawa: Eneteia, Wydawnictwo Psychologii i Kultury.
- Tokarska, U. (2007). Narracyjne formy wspomaganie rozwoju człowieka. W: B. M. Kaja, A. Molesztak (red.), *Wspomaganie rozwoju. Psychostymulacja. Psychokorekcja* (s. 114-133). Bydgoszcz: Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego.
- Twenge, J. M. (2024). *Pokolenia*. Sopot: Wydawnictwo Smak Słowa.

Bilans godzinowy zgodny z CNPS (Całkowity Nakład Pracy Studenta)

Ilość godzin w kontakcie z prowadzącymi	Wykład	30
	Konwersatorium (ćwiczenia, laboratorium itd.)	30
	Pozostałe godziny kontaktu studenta z prowadzącym	1
Ilość godzin pracy studenta bez kontaktu z prowadzącymi	Lektura w ramach przygotowania do zajęć	20
	Przygotowanie krótkiej pracy pisemnej lub referatu po zapoznaniu się z niezbędną literaturą przedmiotu	20
	Przygotowanie projektu lub prezentacji na podany temat (praca w grupie)	24
	Przygotowanie do egzaminu	25
Ogółem bilans czasu pracy		150
Ilość punktów ECTS w zależności od przyjętego przelicznika		6